

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Mezőberény villamosítása elmaradott volt a környékbeli településekhez képest. Már 1902-ben szeretett volna egy cég építeni egy közös villanyhálózatot, Békéscsaba, Békés, Mezőberény, Szarvas és Orosháza településeket ellátva. Ezt azonban az akkori lehetőségek miatt, szinte tárgyalásra sem méltatták. Hosszú ideig gondolkozott a vezetőség egy Gyoma-Kondoros-Mezőberény közös villanytelep létrehozásával, ami azonban nem valósult meg. Gyomán, az egyik tehetős malomtulajdonos olyan nagy teljesítményű generátort állított be a malom üzemeltetésére, hogy a plusz megtermelhető energiát felajánlotta a településnek, amivel éltek is. Így Mezőberény magára maradt. Lehetőség volt a békéscsabai villanytelephez is csatlakozni, azonban hosszas tárgyalások után sem tudtak megegyezni. Sokallták a költséget, viszont egy saját villanytelep sokkal nagyobb költséget jelentett volna a községnek. Többféle lehetőség felmerült, majd elvetése után a Mezőberény vezetősége 1924-ben úgy döntött, saját villanytelepet létesít. Ez a telep gyors léptekben el is készült és 1924 karácsonykor a szerencséseknél már kigyulladhattak az első villanyizzók. Hamar kiderült azonban, hogy a tervezett teljesítmény kevés lesz, így szinte azonnal felmerült a bővítés szükségessége. (a viszonylag drága energiaszolgáltatás mellett is nagyon sokan szerettek volna csatlakozni az elektromos hálózatra.) Az épületet a vasútállomás mellett építették fel. A gyönyörű épületben volt elhelyezve a meghajtómotor, a generátor, valamint a különböző tároló, javító és áramelosztó helységek. A meghajtómotor egy 250 lóerős szívógázmotor volt, ami egy 50kw teljesítményű generátort hajtott. Ez a teljesítmény a település éjszakai áramellátására volt elég, kifejezetten a villanyvilágítás céljára. Sajnos nem volt hosszú életű a helyi szolgáltatás, mivel a megnövekedett szükséglethez járuló többletberuházás nem lett volna kifizetődő. (1924-ben a hálózat és a villanytelep építési költségét egyébként a község fele részben állta, a másik felére lakossági részvényeket bocsátott ki, a vállalat neve pedig Mezőberényi Villamossági rt. lett.) Próbálkoztak még pluszban Békéscsabától áramot venni a fejlesztés helyett, ami egy darabig segítette is a város ellátását. 1936-ban azonban Magyar Általános Kőszénbánya rt. megvásárolta a berényi részvénytársaságtól az áramszolgáltató telepet, és a villamos hálózatot is. A telepet 1937-ben le is állították, így az ott levő gépek többé nem termeltek áramot. A világháború után többféle célra is használták a gépektől kiürített épületet és a hozzá tartozó viszonylag nagy portát. Legtovább a helyi TŰZÉP telep működött, az 50-es évektől egészen a rendszerváltásig. Az épület és maga a terület is nagyon lepusztult, beszakadt tető, leázott falak stb. Az egykori gyönyörű ipari létesítmény egy omladozó tanya képét mutatta. Szerencsére egy - nem helyi - vállalkozó megvásárolta, és teljesen felújította az épületet. Ha nem is teljesen eredeti, (ablakok hiánya) de mindent elkövetett annak érdekében, hogy az épület újra régi fényében díszelegjen. Az udvaron évtizedek alatt összegyűlt szemetet elhordta, az udvart gréderezte, lesimította.

Városunk is elismerte a munkáját és ezért a „Mezőberényi Városszépítő és Városvédő Egyesület”-től, díjat kapott az épület „korhű” felújításáért, stílusának, építészeti

jellegzetességeink megtartásáért. A telep bérbeadása után most is egy építőanyag kereskedés működik benne.

Az épületet, Govrik László, az akkori községi mérnök tervezte, és ő volt az építésvezető. A kivitelezést Maász Ádám építőmesterre bízták. Az elektromos rendszer, valamint a hálózat kiépítését Schäffer Ferenc elektromos mérnök végezte. Meg kell még említeni, hogy a Békéscsabai Villanytelep vezetője, Nigrinyi János, mezőberényi születésű mérnök, aki tudását Amerikában fejlesztette.(pl. Niagara vízerőmű) valószínűleg tanácsokkal láthatta el szülőfalujának vezetőségét, hogyan kell egy korszerű áramfejlesztő telepet, és hálózatot kiépíteni, gazdaságosan üzemeltetni.

Újságcikkek a múltból.

Békésmegyei közlöny 1902. 10. 16.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesmegyeiKozlony_1902_2/?query=vil%C3%A1g%C3%ADt%C3%A1s%20mez%C5%91ber%C3%A9ny&pg=193&layout=s

Békésmegye központi villanyvilágítása kérdéséhez.

Lapunk aug. 31-iki számában ismertettük azt a tervet s költségvetést, melyet a Sehuckert-cég készített abból a célból, hogy egy Kondoroson létesítendő elektromos telepből ellássa Békéscsaba, Békés, Mezőberény, Szarvas és Orosházát villamos világítással.

A terv megvalósítása azonban oly óriási befektetést igényelne, hogy az érdekelt községek még csak tárgyalásokba sem bocsátkozhatnak annak megvalósítása érdekében. Vármegyénk alispánja is belátta, hogy a községek villamos világítással való ellátása a kérdéses terv alapján kivihetetlen dolog s ezért elejtván a tervet, azt a kívánságát fejezte ki, hogy a községek külön - külön, foglalkozzanak sokkal kisebb befektetést igénylő, s csak egy-egy község érdekét felölelő villamos telep létesítésével.

Békésmegyei közlöny 1909. 04. 04.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesmegyeiKozlony_1909_1/?query=vil%C3%A1g%C3%ADt%C3%A1s%20mez%C5%91ber%C3%A9ny&pg=192&layout=s

Békés és Mezőberény villamos világítása a községek leghasznosabb befektetése.

Békéscsaba község villamos-mű felügyelő-bizottsága legutóbbi gyűlésének határozata alapján Békés és Mezőberény községeknek megküldetett a villamos világításra vonatkozó tervezet és alternatív ajánlat.

Az egyik módzat szerint Békéscsaba község építené ki nemcsak az áram átvezetésére szolgáló táv-vezeték; de a békési és mezőberényi hálózatot is 50 évi kizárólagossági jog kikötése mellett. Ennek leteltével a községi belső hálózatok — a táv-vezeték kivételével — a két község tulajdonába mennének át ingyen.

Mindkét községnek jogában állana a hálózatot időközben is megváltani, úgy azonban, hogy a hálózat építési költségén felül bizonyos összeg fizettetnék a koncessió első

felében; míg később bizonyos árengedmény adatnék. A közvilágításért a községek lámpánként és évenként 30 koronát fizetnének.

Békésen ma egy utcai lámpa sokkal kisebb fényerő mellett, naponta 13 fillérbe kerül. Hét hónapon szokás világítani s ez kerül 27 kor. 30 fillérbe. Tizenkét hónapban pedig 47 kor. 45 fillérbe Holdvilágos estéken a lámpákat fel sem gyújtják, pedig időközben is nem egyszer beborul az ég.

A magán fogyasztóktól a díjakat a községek szednék be Békéscsaba javára az alkotandó szabályrendelet szerint, közadók módjára.

Az áram ára hectowatt óránként 7 fillér volna magánfelek részére, amennyire az Békéscsabán is le fog szállíttatni.

Ez a mód a községekre annyiban előnyös, hogy semmiféle befektetést sem igényel a községek részéről. Igaz, hogy akkor a községek a haszonról is kénytelenek lemondani s nem fognak teljesen szabadon rendelkezhetni a hálózatuk felett, ami pedig esetleges hálózatbővítéskor igen fontos körülmény, s pár év múlva, mint már igen sok koncessziós telepnél megtörtént s ami a jelen esetben is a legnagyobb valószínűséggel be fog következni, amidőn a hálózatot időközben megváltani akarják, hogy többbe kerül, mintha a községek mindjárt maguk építették volna, mert az építményekkel tulajdonképpen egy, már megteremtett üzletet is kapnak.

Békés és Mezőberény együttes fogyasztása, még egy harmadik szomszédos községgel számítva is, ma még kicsiny ahhoz, hogy teljesen önálló gépteleppel bíró ilyen üzemet jövedelmezően kezelhessen. Ez a legrosszabb megoldási mód a községekre nézve s amellet ez sokkalta nagyobb befektetést kíván.

Az ajánlat második formája szerint Békéscsaba építené ki a táv-vezetékét; míg Békés és Mezőberény a saját utcai hálózatukat építenék ki. A községek Békéscsabától hectowattóránként 2 1/2 fillérért kapnák az áramot, mint nagyban vásárlók.

A községek azután az egyes fogyasztóknak hectowatt-óránként 7 fillérért adnák. A nagyobb fogyasztók bizonyos százalék árengedményben részesülhetnének. Az árammérő-órák használati, illetve kölcsöndíja havonta 10 fillér volna.

A békési utcai hálózat 300 utcai lámpával 115. 000 koronába kerülne. Ha azonban egyelőre néhány, a hálózati tervben külön megjelölt mellékutca elhagyatnék, ami a leghelyesebb volna s 200 darab közvilágítási lámpa szereltetnék fel, úgy a befektetési töke 100 000 korona volna.

A mezőberényi hálózat 200 darab utcai lámpával 95. 000 koronába kerül.

Békésen ez idő szerint 2100 darab, Mezőberényben 1700 darab 16 gyertyafényű magánlámpára számíthatunk.

Békéscsabán az első üzemi évben 2800 darab magánlámpa volt felszerelve, a másodikban elérte az 5000-et s ma, a negyedik évben 7200 db van felszerelve.

Úgy ezen tény, mint azon gyakorlati tapasztalat is, hogy a később csatkozó lámpaszám tetemes emelkedést mutat az összes villamos műveknél, jogosulttá teszi azon föltevésünket, hogy a lámpaszám kisebb arányokban véve is Békésen 3-4000 darabra, Mezőberényben 2-3000 darabra fog rövid egy-két év alatt emelkedni.

..... A vasúti állomások világítását sem Békésen, sem Mezőberényben egyáltalán nem vettük számításba, pedig azok különösen Mezőberényben, tetemes

áramot fognak igénybe venni. Igaz, hogy a vasút olcsóbban fogja kívánni az áramot, mindamelletts is, tetemes jövedelmet fog adni. Ez a mód az, mely legjobban felel meg Békés és Mezőberény községek saját érdekének, mint ahogy az újabban ilyen módon létesített telepekkel az illető községek is igen nagyon meg vannak elégedve, s eszök ágában sincsen önálló telepet létesíteni. Az a 95-115 ezer korona befektetés jól meghozza a kamatait. Befektetés nélkül pedig hasznót elérni nem lehet. Ezt ajánljuk Békés és Mezőberény község közönségének szíves figyelmébe.

Békésmegyei közlöny 1913. 10. 12.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesmegyeiKozlony_1913_2/?query=villanytelep%20mez%C5%91ber%C3%A9ny&pg=196&layout=s

Szarvas mellett legutóbb Mezőberény és Gyoma indítottak mozgalmat a villanyvilágításért. Mezőberény akciója azonban csakhamar ellankadt. Tárgyalásba bocsátkozott ugyan a csabai villanyteleppel, de a tárgyalások nem vezettek eredményre, mert Mezőberény olyan követelésekkel lépett fel, amelyeket a villanytelep igazgatósága nem teljesíthetett.

A gyomaiak sokkal jobban jártak. Igaz, hogy segítségükre voltak a körülmények is. Kovács Lajos, az ottani postamester és földbirtokos ugyanis nemrégiben egy modern, villanyerőre berendezett malmot létesített. A dinamó olyan nagy és erős, hogy nemcsak a malmot láthatja el árammal, hanem képes kielégíteni Gyoma, sőt más község világítási igényeit is. Gyoma józan gondolkozású vezetősége kapott is az alkalmon, amelynek az elhalasztása valósággal bűn lett volna, mert olyan könnyűszerrel sohasem oldhatnák meg a villanyvilágítás kérdését Gyomán, mint ma. A képviselőtestület elvben kimondotta, hogy akarja a villanyvilágítást és kiküldött egy bizottságot abból a célból, hogy lépjen érintkezésbe Kovács Lajossal a szükséges áram szolgáltatása ügyében. A tárgyalások megindultak és mi most értesülünk, sikerrel is jártak. A bizottság és Kovács között minden körülményre nézve létrejött a megállapodás, amely a legközelebbi képviselőtestület elé kerül. A megállapodás olyan kedvező, hogy a képviselőtestület előreláthatólag nem fog előle kitérni.

Amint ennek az endrődiek hírére vették, szintén érintkezésbe léptek Kovács Lajossal. Felkérték, hogy jelenjen meg az egyik tanácsülésen és fejtse ki, hogy milyen módon és milyen költséggel lehetne Endrőd villanyvilágítását is, megvalósítani?

Nincsen kétségünk az iránt, hogy a tárgyalások Endrőddel is sikerre vezetnek. Gyoma és Endrőd, a megyének e két virágzó községe tehát nemsokára élvezni fogja a villanyvilágítás gyönyörűségeit, és áldásait. Most aztán Mezőberény teljesen magára maradt. Az a terve ugyanis, hogy majd Gyomával és Endrőddel karöltve létesít villanytelepet, teljesen megghiúsult. A mezőberényiek most már kettő között választhatnak, ha ugyan komolyan vágynak a villanyvilágításra: Vagy önálló telepet állítanak fel, ami horribilisen drága — neki, vagy pedig újból felveszi a tárgyalás fonalát a csabai villanyteleppel. A szomszédos Békés példája megmutatja, hogy az volna a leghelyesebb és legjövedelmezőbb, ha ezt cselekedné.

Békésmegyei közlöny 1924. 09. 25.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesmegyeiKozlony_1924_3/?query=villanytelep%20mez%C5%91ber%C3%A9ny&pg=312&layout=s

Villanytelep létesül Mezőberényben. Mezőberény községben részvénytársasági alapon villamossági vállalatot alapítanak, amely a községet világítási és erőátviteli árammal fogja ellátni. A telep közigazgatási bejárását szeptember 30-án délután 3 órakor tartják meg. A bejáráson a vármegyét Pánczél József dr. aljegyző fogja képviselni, ezen kívül elküldi képviselőjét a kereskedelmi miniszter, a vasúti és hajózási főfelügyelőség és a posta is. A villanytelepet a mezőberényiek teljesen a saját erejükből létesítették, a községi lakosság részjegyzései alapján, ami élenként bizonyítja a község kulturális fejlettségét és haladás iránti készségét.

Békésmegyei közlöny 1924. 12. 17.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesmegyeiKozlony_1924_4/?query=villanytelep%20mez%C5%91ber%C3%A9ny&pg=313&layout=s

A mezőberényi villanytelep és a világítási hálózat egyébként már annyira elkészült, hogy a kereskedelmi miniszter elrendelte a községi vezetékhálózat felülvizsgálását. Ez a miniszteri kiküldöttek, valamint a vármegye képviselőjének: Pánczél József dr. aljegyzőnek közbejöttével december 19-én fog megtörténni.

Békésmegyei közlöny 1924. 12. 21.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesmegyeiKozlony_1924_4/?query=villanytelep%20mez%C5%91ber%C3%A9ny&pg=335&layout=s

Mezőberény villanyvilágítása.

Több ízben megírtuk már, hogy Mezőberény község nagy anyagi áldozattal új villanytelepet állított fel, mely hivatva van arra, hogy villamos árammal és világítással ellássa Mezőberény egész lakosságát. A Kereskedelmi Minisztérium december 19-én kiküldöttje által felülvizsgáltatta a villanytelepét s a mezőberényiek szent karácsony ünnepén villanyvilágításban, gyönyörködhetnek.

Békésmegyei közlöny 1928. 07. 25.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesmegyeiKozlony_1928_3/?query=vil%C3%A1g%C3%ADt%C3%A1s%20mez%C5%91ber%C3%A9ny&pg=75&layout=s

Mezőberény Békéscsabától akar áramot vásárolni

A villamosmű igazgatóságának ülése.

(A Közlöny eredeti tudósítása.) Békéscsaba város villamosművének igazgatósága a napokban tartotta meg ülését, melynek legfőbb tárgya Mezőberény nagyközség átirata volt.

Mezőberény ugyanis igen nehéz helyzetben van világítás tekintetében.

Az áramfejlesztő telepe kis kapacitású, régi berendezésű, mely többé a követelő igényeknek megfelelni nem képes. Vagy újjá kellene tehát építenie az áramfejlesztő telepét, vagy pedig áramot kell vásárolnia, mert a harmadik alternatíva, az, hogy maradjon egyelőre minden a régiben, semmi esetre sem vehető számításba, miután az a község fejlődését akadályozná meg, illetőleg tenné lehetetlenné. Mezőberény tehát mindenekelőtt azt akarja megtudni, hogy melyik megoldás lenne számára anyagilag előnyösebb s így egyrészt telepének átalakítási költségeit állítja össze, másrészt azzal a kéréssel fordult Békéscsabához, hogy milyen feltételekkel lenne hajlandó Mezőberénynek áramot szállítani.

Mezőberénynek ezt a kérését tárgyalta az igazgatóság s beható vita után arra az álláspontra jutott, hogy a telep nagy kapacitása révén, könnyen tudná Mezőberény áramszükségletét fedezni s megbízást adott a telep vezetőjének, Nigrinyi János igazgatónak, hogy dolgozzon ki egy tervet, melynek alapján Mezőberény áramszükségletét Békéséhez hasonlóan ugyancsak a csabai villanytelep szolgáltatná. Az igazgató a tervet már ki is dolgozta s azt a legközelebbi napokban meg is küldi Mezőberénynek.

Értesülésünk szerint az ajánlat olyan kedvező, hogy azt Mezőberény minden bizonnyal el fogja fogadni, úgy hogy vele együtt most már a békési járás legnagyobb fogyasztó területei Békéscsabáról fogják világító és motoráramaikat beszerezni.

Békésmegyei közlöny 1936. 06. 14.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesmegyeiKozlony_1936_2/?query=vil%C3%A1g%C3%ADt%C3%A1s%20mez%C5%91ber%C3%A9ny&pg=270&layout=s

A MÁK megvette Mezőberény villamoshálózatát.

(A B. K. tudósítója jelenti.) Szerdán Budapesten érdekes meg állapodás jött létre a Mezőberényi Villamossági rt. és a MÁK között, amely egyik láncszeme lesz a MÁK ismeretes nagy tervének. A Magyar Általános Kőszénbánya rt. megvette a mezőberényi részvénytársaságtól száztizenöt ezer pengőért a községi villamoshálózatot s egyben kötelezettséget vállalt, hogy olcsóbb áramot fog adni az eddiginél s nemcsak estétől reggelig, hanem éjjel nappal folytatólagosan világít s ily módon az ipari üzemek is igénybevehetik és felhasználhatják az elektromosságot. A MÁK a megállapodás megyei és miniszteri jóváhagyása után azonnal megkezdte a távvezeték építését s annak???????????????? vel látja majd el Mezőberény folytonos világítását a békéscsabai villamosmű. A távvezetékét Csabától kezdődőleg építik majd, minthogy a békésinél jóval erősebb feszültségű áramot kap Mezőberény, az építési költségek hozzávetőleges számítások szerint nyolcvanezer pengőt jelentenek, de ezen kívül sor kerül az átalakításokra és építkezésekre Mezőberényben is, az áramelosztásnál.

Békés 1936. 06. 17.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Bekes_1936/?query=Mez%C5%91ber%C3%A9ny%20villamoss%C3%A1gi&pg=599&layout=s

Mezőberény.

A Mák 115. 000 pengőért megvette a Mezőberényi Villamossági Rt-t.

Békés 1937. 01. 16.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Bekes_1937/?query=villanytelep%20mez%C5%91ber%C3%A9ny&pg=50&layout=s

Leállították a mezőberényi villanytelepet.

(A „Békés” munkatársától.) Elsőnek adott hírt annakidején a Magyar Közgazdaság a békéscsabai villanykoncentrációról, amelynek során a Magyar Általános Kőszénbánya megállapodást kötött a békéscsabai villamosművekkel a körzet áramszolgáltatására. A koncentráció újabb fázisa következett most be. A Magyar Általános Kőszénbánya megvásárolta a mezőberényi villanytelepet. A telepet leállítják és az áramszolgáltatást a békéscsabai villamosművekről látják el.

Értesülésünk szerint a közel jövőben újabb lépések következnek a békéscsabai központ körzetébe eső energiaszolgáltatás racionalizálása terén.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Nem sok olyan épület maradt fenn városunkban, amelyik valaha ipari létesítmény volt. Ezek között szerepel a régi „villanytelep” épülete. Az 1924-ben elkészült épület, magán viselte az akkori mesteremberek precíz munkáját, és a tervezőmérnök elképzelését egy szép, de mégis funkcionális épületről. Az épület eredeti fotóján jól látszik az épület ipari funkciója. Nagyméretű, vasrácsos kazettás ablakok (talán szokatlan az ilyen nagyméretű ablakok beépítése, azonban valószínűleg „robbanóablakok” voltak, amik egy esetleges belső robbanáskor könnyen kitörtek és így az épület maga nem sérült.) robusztusság, díszes, de mégis visszafogott homlokzat. A vasútállomás épületének közelsége miatt talán egy kissé ahhoz hasonlatosra tervezték. Szerencsére az épület fennmaradt, bár tudomásom szerint helyi védettséget ma sem élvez. A lepusztult épület - és környékének - felújítása után, szinte újra régi fényében pompázik. Érdemes lenne elgondolkozni az épület helyi védettség alá helyezésén. Az utóbbi majd 100 évet túlélte, s remélem, még ennyi ideig meg is marad. A Települési Értéktárba való felvételét mindenképpen javaslom, hisz Mezőberény két háború közötti fejlődésének meghatározó szereplője volt.